
OGRANIČENJA PROSVETITELJSTVA:
HOLOKAUST I RASIZAM

OBRAČUN ALFREDA ROSENBERGA SA HRIŠĆANSTVOM*

Apstrakt: U članku autor prati razvoj socijalne i političke teorije Alfreda Rosenberga. Posebna pažnja je posvećena antihrišćanskom stavu takozvanog „glavnog ideologa Trećeg rajha“. Iako jedan od stvaralaca apokaliptične antisemitske ideologije (o „konačnom obračunu“ sa Jevrejima – shvaćenim kao inkarnacijama sila zla), on je osporavao nacističku „istočnu politiku“ tokom Drugog svetskog rata. Umesto zverstava prema istočnim narodima (Ukrajincima, Rusima itd.), on je bio spreman da im da izvesnu autonomiju i da ih tretira kao svojevrsne rasno inferiorne saveznike. Za njega, samo su Jevreji zasluživali istrebljenje („jednom za svagda“) i taj vrhovni cilj je po njegovom mišljenju trebalo da oblikuje ne samo nemačku spoljnu politiku, nego i sam rat.

Ključne reči: nacionalsocijalizam, rat, antisemitizam, hrišćanstvo, religija, paganstvo.

Alfred Rosenberg je rođen 12. januara 1893. u Revalu u Estoniji, koja je tada bila u sastavu Rusije. Kako su mu roditelji brzo umrli, Rosenberg je – slično Chamberlainu – potpao pod starateljstvo tetke. Kao pripadnik nemačke građanske porodice (otac mu je bio direktor jedne trgovačke kuće), on se sasvim izvesno smatrao privilegovanim stanovnikom Estonije, iako pritom nije morao da formira nikakve izrazite nacionalističke predrasude.¹ Njegovo osećanje etničke pripadnosti tada još nije bilo jako (a pogotovo nije

---

* Članak je nastao u okviru projekta „Prosvećenost u evropskom, regionalnom i nacionalnom kontekstu: istorija i savremenost“ (br. 149029), koji finansira Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine.

¹ Max Weber je nešto kasnije objasnio ovaj fenomen nacionalne (ne)identifikacije baltičkih Nemaca na sledeći način: „Kod baltičkih Nemaca ne postoji ni ‘nacionalno osećanje’, u smislu nekog pozitivnog vrednovanja jezičke zajednice sa Nemicima, niti čežnja za političkim sjedinjavanjem sa ‘Nemačkim rajhom’, koga bi se većina njih pre gnušala. S druge strane, oni se od slovenske okoline, uključujući naročito rusku, oštro odvajaju vrlo mnogo na osnovu ‘staleških suprotnosti’ a delimično zbog suprotnosti i uzajamnog ‘nerazumevanja’ i nepoštovanja obostranih ‘običaja’ i kulturnih dobara“ (Veber, 1976: 1: 335).

imalo „svenemačke“ konotacije),² ali je intelektualne osnove za njegovo kasnije prerastanje u vodećeg ideologa nacionalsocijalizma položila Chamberlainova knjiga *Osnovi 19. veka*, koju je pročitao u šesnaestoj godini, oduševivši se odmah idejama koje je u njoj pronašao.³ Moguće je da su ga te ideje inspirisale da 1918. najpre u bolševizmu prepozna isturenu ruku jevrejske zavere, koja ima za cilj da eksploatiše ruski (ali i nemački) narod (upor. Rosenberg, 1943: 114), potom odbije primamljivu ponudu da postane asistent na moskovskom univerzitetu⁴ i naposljetku, sa nemačkom vojskom koja je napuštala Estoniju nakon kratkotrajne okupacije, krene u neizvesnost, u urušavajući Drugi rajh. Tome u prilog govori i njegova potreba da, uoči samog polaska 30. novembra, iznajmi jednu veliku salu u Revalu i da u njoj održi predavanje o pogubnosti marksizma i važnosti rešavanja jevrejskog pitanja. Bilo je to svojevrsno paljenje svih mostova za sobom: „pojevrejena“ sovjetska Rusija, kojoj je uskoro trebalo da ponovo pripadne i Estonija, više nije mogla da bude domovina jednom nacionalno samoosveštenom i antisemitski orijentisanom Nemcu kakav je Rosenberg u međuvremenu postao.

Iako je bio u kontaktu sa arhitektom Peterom Behrensom, koji je živeo u Berlinu i kasnije postao ključna figura pokreta Bauhaus, Rosenberg mu se po dolasku u nemačku prestonicu nije javio. Pod uticajem sumornih prizora poražene nemačke armije, čije su preostale trupe prolazile ulicom „Unter den Linden“ na svom putu ka demobilizaciji, Rosenberg se, iz nepoznatih razloga, odlučio da odmah krene

---

² U vreme Trećeg rajha mnogo se pričalo o tome da u Rosenbergovim žilama uopšte ne teče nemačka krv jer su mu dede bile Letonac i Mongol, a babe Francuskinja i Jevrejka. Uprkos tim glasinama, u baltičkim arhivima nikada nije napravljena službena analiza njegovog porekla (Baumgärtner, 1977: 6-7; Kuusisto, 1984: 12; Germann, 1988: 18). U prilog teze da je Rosenberg u svojoj mladosti imao slab osećaj nemačkog identiteta govori i činjenica da je bio član studentskog udruženja „Rubonia“, koje je bilo veoma tolerantno prema nacionalnoj pripadnosti svojih članova (pored Nemaca i Slovena, članovi su bili i Jevreji).

³ Rosenberg je ovako opisivao svoj susret sa Chamberlainovom knjigom: „Jedan novi svet je iskrsnuo pred mene: Grčka, Judeja, Rim. I na sve sam odgovarao sa da, i uvek samo sa da. [...] Temeljna spoznaja jevrejskog problema me je obuzela i nije me više napuštala. Sve što se kasnije politički dešavalo, činilo mi se stoga nužnim. A ono što je Chamberlain rekao o germanstvu, potkrepljivalo je kod mene ono što sam već doživio prilikom čitanja germanskih saga“ (cit. prema Bollmus, 1989: 225-226).

⁴ Rosenberg je studirao arhitekturu u Rigi (1910-1915) i Moskvi (1915-1918).

dalje za Minhen. Ovaj grad, u koji je Rosenberg stigao početkom 1919, bio je prestonica tzv. Bavarske republike, kojoj je na čelu stajao Kurt Eisner. Ponukan sličnostima sa Moskvom, u kojoj je ne tako davno okončao studije, Rosenberg je odmah po dolasku spontano održao jedan govor protiv boljševizma,⁵ da bi u narednim mesecima razvio gotovo mesijansku svest o potrebi borbe protiv „boljševizacije“ Nemačke (koja je podrazumevala i zatiranje „izvora zla“ u Rusiji). A kada je 1. maja 1919. Epp umarširao u Minhen i kada je postalo vrlo opasno biti Rus u ovom gradu – bez obzira da li se radilo o „belim“ emigrantima, ili „crvenim“ revolucionarima⁶ – Rosenberg je uspeo da izbegne progon samo zahvaljujući garanciji izdavača J. F. Lehmana.⁷

Živeći u Minhenu teškim životom izbeglice,⁸ Rosenberg je dane provodio prvo sam u biblioteci (čitajući sve knjige o Jevrejima koje su mu došle pod ruku), a kasnije zajedno sa istomišljenicima u desničarskim grupama poput Društva Tule i DAP-a. Dietrich Eckart ga je uveo u Društvo Tule (u kojem je već bilo antisemitskih „belih“ emigranata iz Rusije), a Anton Drexler u DAP (Maser, 1965: 182). U tom novom okruženju, Rosenberg je odigrao važnu ulogu, obezbedivši „vezu između ruskog antisemitizma Crnih stotina i antisemitizma nemačkih rasista“ (Kon, 1996: 201). Krajem 1919. Rosenberg se u Eckartovom stanu upoznao sa Hitlerom. Diskutujući o boljševičkoj opasnosti, njih dvojica su zaključili da je pojava hrišćanstva u Rimu bila „ista onakva boljševička pojava kakvu mi danas doživljavamo u Evropi“ (cit. prema: Baumgärtner, 1977: 106). Rosenbergu je na taj način počeo da se otvara novi intelektualni horizont na kojem su antisemitizam i antiboljševizam bacali sve duže senke i na samo hrišćanstvo. Zbliženi ovom spoznajom, Rosenberg i Hitler su uspostavili prisan odnos, a u narednim godinama su zajednički nastupali u brojnim prilikama – od javnih demonstracija, preko obračuna sa policijom, sve do neuspelog puča 9. novembra 1923.

⁵ Okupljene ljude Rosenberg je upitao: „Jeste li poludeli? Znete li šta znači boljševizam? Ja znam, ja dolazim iz Rusije“ (cit. prema Hart, 1939: 44). Vrlo brzo nakon toga Rosenberg je napravio plakat s naslovom „Protiv boljševizma, za nemačkog radnika“.

⁶ Često su bili ubijani na licu mesta, bez proveravanja kom taboru pripadaju.

⁷ Nemačko državljanstvo Rosenberg je dobio početkom 1923. i time je prestala opasnost da će biti deportovan u Rusiju.

⁸ Od Komiteta za pomoć izbeglicama je dobio da besplatno živi u jednoj sobi, a od socijalne pomoći se prehranjivao.

Početkom dvadesetih godina, Rosenberg je, kao član (NS)DAP-a, u potpunosti zaboravio svoju profesiju arhitekta i počeo da gradi političku i spisateljsku karijeru. U početku je njegovom ugledu smetalo to što je znao bolje ruski nego nemački i što je njegovo prezime izazivalo sumnju da je ruski Jevrejin (Germann, 1988: 44), ali su vremenom sumnjičenja slabila⁹ kako mu je uspevalo da se afirmiše na desničarskoj sceni i da stekne reputaciju „ideologa nacionalsocijalizma“. Ta reputacija je počivala pre svega na dva Rosenbergova doprinosa: na komentaru programa NSDAP-a¹⁰ i na uređivanju *Völkischer Beobachtera*.¹¹

---

⁹ Ipak, nikada nisu u potpunosti utihnula. I sam Hitler je često potezao pitanje manjkavosti Rosenbergovog „nemstva“. Tako je npr. Hermannu Rauschingu 1934. poverio „da Nemci, koji su dugo bili u Rusiji, ne mogu više nikada ponovo biti Nemci. Siloviti prostor ih je fascinirao. Onaj Rosenberg je samo zato protiv boljševika zato što su mu onemogućili da bude Rus“ (Rauschning, 1940: 40).

¹⁰ Iako nije učestvovao u izradi Programa partije (koji za samu partiju i nije bio toliko važan pošto do Hitlerovog puča 9. novembra 1923. NSDAP zapravo i nije bila partija u pravom smislu reči), Rosenberg je 1922. napisao njegov komentar. Pošto su glavnu propagandnu borbu u to vreme nacionalsocijalisti vodili po novinama, u vidu uvodnih članaka dnevnopolitičkog karaktera, Rosenbergov komentar Programa je bio zapravo jedini opsežniji i razrađeniji tekst programskog karaktera, koji je NSDAP mogla da ponudi javnosti. O njegovoj popularnosti svedoči činjenica da je u januaru 1923. dostigao tiraž od 50.000 primeraka (Maser, 1965: 332).

¹¹ Red Germana i Društvo Tule su leta 1918. kupili mali minhenski četvorostrani nedeljnik *Beobachter* i izdavali ga pod novim naslovom *Münchener Beobachter und Sportblatt*. Maja 1919. list je radikalizovan objavljivanjem antikapitalističkog i antisemitskog programa, a 1921. ga kupuje NSDAP i preimenuje u *Völkischer Beobachter*. Pored Rosenberga, urednik je u prvo vreme bio i Eckart, ali se februara 1923. povukao zbog bolesti. Od tada pa sve do zabrane u novembru 1923, list je izlazio svakodneвно. Za vreme zabrane Rosenberg je započeo sa izdavanjem lista *Der Weltkampf*, u kojem je sve do 1930. (kada je pokrenut list *Nationalsozialistische Monatshefte*) objavljivao članke sa temom „borba protiv nadržavnih neprijatelja“ (Baeumler, 1943: 18). Od 1925. godine *Völkischer Beobachter* počinje ponovo da izlazi, a, pored Rosenberga, u redakciji se nalaze još tri člana, kojima se 1926. pridruže i Wilhelm Weiß, u svojstvu šefa redakcije. Rosenberg je tada, zbog jedne svađe sa Hitlerom, degradiran na „izdavača“ (*Herausgeber*) koji određuje samo opštu uređivačku politiku lista. Dok je bio glavni i odgovorni urednik *Völkischer Beobachtera* Rosenberg je dva puta bio u zatvoru (u ukupnom trajanju od šest nedelja) zbog napada na Vajmarsku republiku. U to vreme je izdavanje lista bilo izuzetno teško (pošto se honorari nisu isplaćivali, redakcija je uglavnom sama morala da sastavlja tekstove, što je značilo od 12 do 14 časova posla dnevno za svakog člana redakcije), ali se sa usponom partije poboljšao i položaj lista, koji se 1933. seli u Berlin i dobija sasvim novu organizaciju.

Kao „ideolog nacionalsocijalizma“ Rosenberg se nužno morao uhvatiti u koštac i sa problemom odnosa nacionalsocijalizma i hrišćanstva. Važne stavove u vezi sa religijom uopšte i hrišćanstvom posebno Rosenberg je izneo već 1922. u spisu *Zločin masonstva*. Nasuprot hrišćanskoj dogmi „da je Bog stvorio čoveka prema svom obličju“ Rosenberg je tvrdio da „čovek stvara sebi Boga prema svojoj suštini“ koja je ukorenjena u rasi. Dužnost svake rase, pa samim tim i svake religije koja odgovara rasnoj „suštini“, jeste da se odvoji od drugih rasa (Rosenberg, 1922: 175). U skladu sa ovim temeljnim postulatom, Rosenberg je tvrdio da su postojale tri verzije hrišćanstva, koje su Hristovo učenje tumačile shodno različitim rasnim „suštinama“: rimska, ruska i germanska. Rimsko hrišćanstvo, ovaploćeno u („mediteranskoj“) Rimo-katoličkoj crkvi, izraz je internacionalizma, apsolutizma i težnje za porobljavanjem;¹² rusko hrišćanstvo, ovaploćeno u pravoslavlju, proizašlo je iz „bezgranične ruske duše“ sa bezgraničnom ljubavlju i bezgraničnim trpljenjem, „koja time prevazilazi sve neprijateljsko“ (Rosenberg, 1922: 155);¹³ naposletku, germansko hrišćanstvo, ovaploćeno u protestantizmu, predstavlja najsloženiji vid hrišćanstva, zato što izražava germansku rasnu „suštinu strahopoštovanja pred vlastitom duhovnošću“ dopunjavanjem mistično-ženskog principa (koji ovaploćuje Schopenhauer i koji je identičan ruskom hrišćanstvu) umno-muškim (koji ovaploćuje Kant), trpljenja napadanjem, a mira ratom.

Najvažniji zadatak koji se postavlja pred sve tri varijante hrišćanstva jeste odbrana od judaizma,¹⁴ proisteklog iz jevrejske rasne „suštine“ da svim pripadnicima drugih rasa sa kojima dolazi u kontakt nametne golo gospodstvo i da na taj način uspostavi teokratsku vladavinu nad celim svetom (Rosenberg, 1922: 157). Rusi su bili prvi kojima je, već tokom Prvog svetskog rata, nametnuta vlast

---

¹² Rimsko hrišćanstvo je „ideja duhovnog ropstva ogrnuta hrišćanskim mantilom odreknuća od sveta pojedinih prostodušnih, nesvesnih izvršitelja ovog principa“ (Rosenberg, 1922: 153).

¹³ Rusi su od Rimljana nasledili okamenjenu verziju hrišćanstva posredstvom Vizantije i tek su Tolstoj i Dostojevski uspeali da prodru do same „suštine“ ruskog hrišćanstva i oslobode je od vizantijskih uticaja.

¹⁴ Rosenberg je na jednom mestu čak tvrdio da judaizam i nije religija, već običan zakon: „zakonski paragrafi i pravnička prepredenost su religija Jevreja“. Za Jevreja „dužnost“ nije ništa moralno, već obično služenje vlastitom interesu (Rosenberg, 1922: 173).

Jevreja u obliku boljševizma,¹⁵ dok se Nalcima upravo spremala ista sudbina, pri čemu još nije bilo izvesno da li će Jevreji primeniti isti boljševički modalitet vladavine, ili će se opredeliti za masonsku varijantu. Pošto najveći broj masona čine internacionalistički i materijalistički opredeljeni Jevreji, oni nužno moraju da zastupaju istu politiku kao i boljševici – politiku podjarmljivanja celog sveta pod ciničnom parolom „sloboda, jednakost, bratstvo“ (Rosenberg, 1922: 55).¹⁶ Samim tim, Nemci su morali da zaborave na sve priče o „slobodi, jednakosti, bratstvu“,¹⁷ da se okrenu religiji koja proizlazi iz „suštine“ njihove rase i da naglase njenu borbenu stranu tako što će je usmeriti prema Jevrejima, kao najopasnijem savremenom neprijatelju. Na istoj logici počiva i Rosenbergovo tumačenje „pozitivnog hrišćanstva“ (za koje su se nacionalsocijalisti programski opredelili) kao „ekstremno antijevrejskog hrišćanstva“: pošto su sve „hrišćanske partije“ zakazale u odbrani Nemačke od različitih oblika internacionalističkog antihrišćanstva (kojima se – sa jednim izuzetkom katoličkog Centra – služe Jevreji kao svojim oruđem), red je došao na NSDAP da „očuva germansko-hrišćanski život“ tako što će prevazići sve konfesionalne podele povratkom na „prastari narodnjački svetonazor“ (Rosenberg, 1935a: 44-45). A pošto je najvažniji segment tog „prastarog narodnjačkog svetonazora“ činila borba za nacionalnu čast, to je nacionalsocijalističko „pozivno hrišćanstvo“ moralo biti antisemitsko: ono je moralo identifikovati „jevrejstvo“ kao kvintesenciju svih opasnosti po nemački narod i onda mobilizovati sve patriotske snage za borbu protiv njega.

¹⁵ Da bi se spasli, Rusi su se, po Rosenbergovom mišljenju morali odreći Tolstojevog učenja i okrenuti se Dostojevskom, koji je zagovarao povratak „staroslovenskoj snazi“, srodnoj germanskoj (Rosenberg, 1922: 165). To bi, drugim rečima, značilo da je pravoslavlje moralo postati slično protestantizmu u okretanju ratu, kao jedinog mogućnosti da se zbaci boljševičko-jevrejski jaram.

¹⁶ Masonski je već bio poklič francuskih revolucionara 1789: „sloboda, jednakost, bratstvo“. Jednakost je značila uništavanje boljih, sloboda anarhiju, a bratstvo udruživanje svih „intranata“ protiv velikih ljudi (Rosenberg, 1922: 24-25). Na kraju su od „ideala iz 1789“ profitirali samo Jevreji (Rosenberg, 1943: 100; Rosenberg, 1942a: 18).

¹⁷ I kasnije je Rosenberg decidirano odbacivao sve tri vrednosti. Tražeći da se u Nemačkoj uspostavi „staleška nejednakost“ (Rosenberg, 1927: 53), Rosenberg je logično za slobodu tvrdio da „danas nije – posle 1500 godina vaspitnog odgoja putem straha – dobra za sve. Onaj kome su okovi *potrebni* da bi išao, taj ih se ne treba ratosiljati, već u njima umreti“ (Rosenberg, 1956c: 202).

Puč, koji su nacionalsocijalisti organizovali u Minhenu 9. novembra 1923, predstavljao je najozbiljniji – mada, kako se ispostavilo, preuranjen – pokušaj takve mobilizacije patriotskih snaga protiv Jevreja i „marionetske vlade“ u Berlinu. Iako je bio ubeđen u propast celog poduhvata, Alfred Rosenberg je marširao u drugom redu, neposredno iza Ludendorffa i Hitlera, ali je, odmah nakon što je počela pucnjava, pobeo. Skriven u skrovištu u predgrađu Minhena (koje mu je poslužilo da izbegne hapšenje), Rosenberg je dobio poruku od Hitlera da preuzme rukovođenje NSDAP-om u ilegali. Iako zapanjen Hitlerovom odlukom da mu poveri rukovođenje partijom (pošto se do tada nije bio mešao u te poslove), Rosenberg se latio posla i 31. februara 1924. registrovao je novu Velikonemačku narodnu zajednicu.¹⁸ Međutim, Rosenberg je naišao na veliki otpor drugih vodećih ličnosti nacionalsocijalističke partije – pre svega Essera, Streichera i Amanna – koji su, mrzeći ga već od ranije zbog njegovog intelektualizma, rezervisanosti i hladnoće, počeli da ga nazivaju izdajnikom, polujevreinom-polubaltičaninom, francuskim špijunom za vreme Prvog svetskog rata i sličnim pogrđama. Što je još gore, Rosenberg je primetio da je Hitler iz zatvora podstrekivao njegove rivale i stvarao razdor u partiji sa ciljem da se na kraju pojavi kao „ujedinjući spasi-lac“ (Rosenberg, 1955: 320). Osećajući se nemoćnim da u takvim uslovima predvodi partiju u ilegali, Rosenberg je 9. jula 1924. ustupio vođstvo Hermannu Esseru (Baumgärtner, 1977: 13; Cecil, 1972: 51; Germann, 1988: 66). Međutim, posle tog traumatičnog iskustva ništa više nije bilo kao pre. Budući da su odnosi između Hitlera i Rosenberga postali trajno zatrovani, kada je 27. februara 1925. po drugi put osnovan NSDAP, Rosenberg u njemu više nije igrao ni izbliza tako značajnu ulogu kao do 1923. Videvši da je u partiji postao marginalna figura, Rosenberg se u potpunosti okrenuo ideološkim pitanjima i veliki deo svoje energije uložio u uzdizanje nacionalsocijalističkog žurnalizma na viši, „filozofski“ nivo.¹⁹ Ipak, najveći projekat, na kojem

---

¹⁸ Da bi prikrio svaku vezu sa NSDAP-om, Rosenberg je u upravni odbor Velikonemačke narodne zajednice stavio sasvim anonimne ljude, a kao delatnost nove partije naveo jednostavno učestvovanje na izborima radi političkih ciljeva.

¹⁹ To je još više iritiralo Hitlera, koji je kasnije tvrdio da se od 1932. Rosenbergova odvratnost prema čovečanstvu tako drastično „prođubila da je tiraž, uprkos pojednostavljenju novine [*Völkischer Beobachter*], opadao. Nadnaslov [novine] je trebao da glasi: Minhenski posmatrač, baltičko izdanje! *Völkischer Beobachter* je stajao na jednoj visini, tako da sam ga i ja teško mogao razumeti. Nisam upoznao

je počeo otprilike u to vreme da radi, bilo je pisanje njegovog *magnum opusa* – *Mita 20. veka* – koje je napokon objavljeno 1930.

Mit 20. veka se stilski, strukturno i idejno nadovezuje na Chamberlainove *Osnove 19. veka*. Iako je unešto odstupao od Chamberlaina – insistirajući na kompaktnosti „nordijske“ rase (koja navodno vodi poreklo iz jednog jedinog „nordijskog plemena“) (upor. detaljnije: Whisker, 1982: 32-36) i zasnivajući svoj antisemitizam prvenstveno na *Protokolima mudraca sa Ciona* (koji su se na nemačkom jeziku prvi put pojavili 1919. godine) (Iber, 1987: 35; Maser, 1965: 184) – Rosenberg je u suštini preuzeo njegovo rasističko učenje, sa namerom da ga učini upotrebljivim za svetonazornu samorefleksiju nacionalsocijalističke elite.²⁰ Napadno odsustvo pozivanja na Hitlera (u celoj knjizi pomenut je tek na tri mesta, od kojih je samo jedno bilo u vezi sa *Mojom borbom*) ukazivalo je na Rosenbergove ambicije da se uzdigne iznad postojećeg stanja koje je vladalo u partiji (kao i iznad aktuelnog vođe koji je njome vladao)²¹ i da svoje delo učini „epohalno“ relevantnim. Osim što je ostavio dubokog traga na Rosenbergovoj najznačajnijoj knjizi, sukob Hitlera i Rosenberga se – kao što ćemo još imati prilike da vidimo – odrazio i na njenu recepciju u redovima nacionalsocijalističke vrhuške.

Glavna novina koju je doneo *Mit 20. veka* bio je otvoreni napad na hrišćanstvo i njegove crkve (Cecil, 1972: 82).²² Rosenberg je hrišćanstvu pripisao istu sudbinu, koja je svojevremeno zadesila i

---

nijednu ženu koja je čitala *Völkischer Beobachter*. Rosenberg ga je hteo dovesti prvo na nužnu visinu. Tamo gde danas stoji uvodni članak, dolazili su filozofi do reči, uglavnom o Srednjoj ili Istočnoj Aziji“ (Hitler, 1988: 356-357).

²⁰ Sami nacionalsocijalistički teoretičari su najvećom zaslugom Rosenberga kao teoretičara proglasili to što je rasu shvatao kao nešto konstantno i večito u istorijskim promenama. Na taj način, on je uspeo ne samo da „prevaziđe devetnaestovekovni istorizam“ (Baeumler, 1934: 26-27), nego i da izbegne dve glavne opasnosti teologije: 1) internacionalizam i pacifizizam i 2) učenje o grehu i oprost (tj. predodređenost čoveka za greh) (Brachmann, 1938: 9). Najveće nerazumevanje Rosenbergovi kritičari pokazivali su navodno onda kada su previdali da njegov pojam rase nije bio nikakva „fiziološka veličina“, nego izvor specifičnog germansko-nemačkog doživljaja i nasleđa, koje se može spoznati samo „mitskim mišljenjem i verovanjem“ (Brachmann, 1938: 149).

²¹ Još jedan detalj koji na to upućuje jeste da je Rosenberg knjigu na objavljivanje predao izdavaču koji je, doduše, bio blizak NSDAP-u, ali nije bio zvanični partijski izdavač (Iber, 1987: 37).

²² U ranim spisima, Rosenberg je u žaru antisemitske polemike, često napadao Jevreje da „podrivaju osnove hrišćanstva“ (upor. npr. Rosenberg, 1942b: 149).

Votanov kult – jednostavno je odumrlo. U *Mitu 20. veka* Rosenberg je napisao da je jevrejski bog Jahve (kojeg su zadržali kako katolici, tako i protestanti) napokon „mrtav kao Votan pre 500 godina“ (Rosenberg, 1941: 134). Ali, dok je Votanov kult iznikao iz germanskoj „krvi primerenih običaja nordijskog čoveka i njegovog viteškog načina razmišljanja“, hrišćani su hteli da se svemu tome suprotstave, iako im je bilo jasno da je njihova vera na duge staze mogla da opstane samo po cenu kompromisa sa starim paganskim bogovima i njihovim simbolima (Rosenberg, 1941: 162-163). Nemoć hrišćana da naprave radikalnan rez u religioznoj svesti Germana ostavila je prostora Votanu da nastavi da se krije iza mnogih hrišćanskih svetaca (kao što su sveti Osvald, sveti Đorđe, sveti Martin, Konjanik-kopljonoša itd.) i da se obraća germanskim dušama kroz hrišćanske pokrove.²³ Germanska krv je, po Rosenbergovom mišljenju, bila ta koja je prvo stvorila Votana, zatim pokušala da postigne kompromis između Votana i hrišćanstva (ponajviše kroz srednjovekovno viteštvo), a kada su joj hrišćanske forme postale pretesne, ona je odbacila i njih i Votana i danas se objavljuje kroz „ideje i simbole jednog novonastajućeg mita“ (Rosenberg, 1941: 681). Taj mit je sam nacionalsocijalizam, a njegov ključni simbol je crni kukasti krst. Ranije, on je bio „znak spasa nordijskih nomada i ratnika“, dok je u 20. veku počeo da označava „narodnu čast, životni prostor, nacionalnu slobodu i socijalnu pravdu, rasnu čistoću i plodnost koja obnavlja život“ (Rosenberg, 1941: 688). Rosenberg je, dakle, mislio da se germanska krv, starim Germanima „obraćala“ kroz simbol kukastog krsta i kult Votana, srednjovekovnim vitezovima kroz simbol (hrišćanskog) krsta i jednu mešavinu hrišćanskih i paganskih elemenata, a savremenim Nalcima ponovo kroz simbol kukastog krsta i – nacionalsocijalizam kao svetonazor.²⁴

²³ „Sve dok jedan narod živi, njegovi su bogovi besmrtni. To je bila Votanova osveta nakon njegove propasti. Sve dok se Baldur nije uzdigao i proglasio Spasiocem sveta“ (Rosenberg, 1941: 166).

²⁴ Odnosu između svetonzora i religije Rosenberg će se vratiti kasnije, u spisu pod naslovom „Svetonzorne teze“. Konstatujući da Novi zavet više nije nikakva stvarnost, nego odumiruća prošlost, Rosenberg je tvrdio da hrišćanstvo više ne može da pokrene nikakvu revoluciju, nego može samo da predstavlja okoštalu reakciju (Rosenberg, 1956c: 200). Reakcionarnost hrišćanskih crkava najviše dolazi do izražaja u njihovim tvrdnjama da je nemački narod urođeno grešan (*erbsüüdig*), a ne urođeno plemenit (*erbsadlig*). Takve tvrdnje stoje u suprotnosti sa germanskom rasnom „suštinom“ i otkrivaju orijentalnu, sirijsko-jevrejsku dušu (Rosenberg, 1956c: 203). Obrnuto, revolucija koju je nemački narod pozvan da izvrši jeste „svetonazorna“

Zbog toga je, kako je Rosenberg na jednom drugom mestu objasnio, borba nacionalsocijalizma za budućnost bila ujedno i borba za prošlost. Nacionalizam se samopoimao kao nastavljivač religiozne tradicije u kojoj je nebo trebalo biti „uzeto na juriš“, a ne „izmoljeno“: germanski pagani su jurišali na neprijatelja da bi poginuli u borbi i pridružili se Votanu u Valhali, krstaši i vitezovi Nemačkog reda da bi se pridružili hrišćanskom bogu na nebesima, dok na „bojno polje na kojem se tuku bitke 20. veka“ stupaju vernici „rasnog učenja“ (Rosenberg, 1941: 266-267; upor. i Rosenberg, 1935b: 45; Brachmann, 1938: 20). To „rasno učenje“ nije religija u pravom smislu reči, već predstavlja svetonazor, proizašao iz snažnog „religioznog impulsa“ koji je, uprkos „jurišu na nebo“, ostao „nedogmatičan“, tj. nije uspeo ni da se svrsta u neku od postojećih veroispovesti, niti da sam postane veroispovest (Rosenberg, 1936: 4).²⁵ Uprkos ovim načelnim proklamacijama, Rosenberg je pokazivao nepokolebljivu sklonost ka ambicioznijim religioznim eksperimentima, koja se manifestovala u organizovanju svečanosti posvećenih opskurnim prigodama – poput ponovnog rođenja starog nordijskog boga svetlosti („Prahrista“) u „svetoj noći“ zimske ravnodnevnice, hodočašća na grob „saksonskog cara“ Hajnriha I, posvećenja saksonskih žrtava Karla Velikog itd. (upor. Piper, 1997: 120) – i koja je nesumnjivo bila rukovođena željom za postepenim uobličavanjem sadržaja podobnih za prera-

---

revolucija, kroz koju će se osloboditi sirijsko-jevrejskih crkvenih dogmi i orijentalnih ceremonija, koje su sačuvane u hrišćanskoj religiji (Rosenberg, 1956c: 199). Pobjeda svetonazora nad hrišćanstvom neće nužno značiti odumiranje religije kao takve. Reč je pre o tome da religija dobije mesto unutar svetonazora koje joj pripada i da ne ometa otvorenost prema svetu koja stoji u osnovi svetonazora (Rosenberg, 1956c: 197-198; upor. i Rosenberg, 1956b: 149).

²⁵ Iz nekih Rosenbergovih izjava može se pretpostaviti da je ova „nedogmatičnost“ religiozne komponente nacionalsocijalističkog svetonazora proizašla iz opredeljenja za vrhovnu vrednost „nemačke časti“ (Rosenberg, 1937d: 300), koju su patile vrednosti „slobode savesti“ i „očuvanja zdrave krvi od svih napada“ (Rosenberg, 1937e: 361). Nacionalisti su, drugim rečima, verovali da od njih „nijedan bog ne može više da traži“ od služenja (rasno jedinstvenoj i časnoj) Nemačkoj (Rosenberg, 1937b: 46). U samom *Mitu 20. veka* Rosenberg je tvrdio da je istorija („sredozemnog“) hrišćanstva protekla u znaku osnovne vrednosti ljubavi i političke težnje da se „vlada pomoću ljubavi“, dok su se Germani uzdigli zahvaljujući tome što su bili indiferentni prema vrednosti ljubavi, dok im je osnovna vrednost bila čast: za njih se jedino pitanje postavljalo da li će živeti slobodno ili će slobodno umreti braneći svoju čast (Rosenberg, 1941: 146). Samim tim, jasno je bilo da u svetonazoru nacionalsocijalizma nema mesta za ljubav, baš kao što ne može biti ni razumevanja za religije koje slave ljubav.

stanje u dogmatiku i praksu neke buduće nacionalsocijalističke religije. Međutim, zbog Hitlerovog čvrstog stava da u Trećem rajhu ne dozvoli nikakve religiozne reforme koje bi se mogle protumačiti kao povratak starogermanskom paganstvu, svi ovi Rosenbergovi religiozni eksperimenti su ostali nedorečeni, nejasni i neuspešni.

Mit 20. veka imao je čudnu sudbinu. Iako je bio, posle Hitlerove *Moje borbe*, najčitanija knjiga nekog nacionalsocijalističkog pisca (do kraja 1944. prodana je u tiražu od 1.100.000 primeraka), njena veza sa nacionalsocijalizmom uvek je bila sporna. Sam Hitler se nikada nije javno izjasnio o knjizi, a šta je o njoj stvarno mislio danas se ne može s pouzdanošću reći, pošto su njegove sporadične izjave krajnje protivrečne i nose pečat konkretne situacije u kojoj su date (Iber, 1987: 142).²⁶ Ni druge vodeće ličnosti NSDAP-a, sa izuzetkom Himmlera i Göringa, nisu pokazivale interes ni za *Mit 20. veka*, ni za druge Rosenbergove radove (Iber, 1987: 154). Pa ipak, Rosenbergov antihrišćanski uticaj se, naročito od 1933, širio među članstvom NSDAP-a, pri čemu je *Mit 20. veka* najviše bio proučavan i hvaljen u krugovima SS-a (Cecil, 1972: 156).²⁷

---

²⁶ U nekim prilikama Hitler je Rosenbergu davao epitet „najoštrijeg mislioca u svim pitanjima svetonazora“, dok ga je u drugim prilikama nipodaštavao i kritikovao (cit. prema Baumgärtner, 1977: 109). Ipak, Hitler nikada nije uspeo da iznese neke određene primedbe na Rosenbergov *Mit 20. veka*. Neke njegove optužbe bile su potpuno besmislene. Takva je npr. bila optužba, koju je izrekao prilikom jednog razgovora u Vučjoj jazbini 11. marta 1942, da se Rosenbergovo opredeljenje za mit kosi sa nacionalsocijalističkim načelnim suprotstavljanjem „vere i znanja 20. veka“ „mitu 19. veka [sic!]“. Mnogo je bilo značajnije Hitlerovo priznanje da je pročitao samo manji deo knjige – uz opravdanje da je „napisana tako da se teško razume“ i da su joj popularnost donela tek osporavanja katoličkih sveštenika (Hitler, 1976: 213). Najverovatnije je zato da Hitler zaista nikada nije imao ni vremena, ni volje da pročita knjigu svog starog saborca, o kojem je već izgubio dobro mišljenje, i da mu je izvesnu pažnju na nju obratila tek polemika koju su katolici i protestanti inicirali u prvim godinama Trećeg rajha.

²⁷ Himmler je 1942. pisao sa poštovanjem o Rosenbergu: „Rosenberg nije vojnik i niko od nas ne očekuje da bi on to bio ili mogao biti. Mi članovi partije ga cenimo i poštujemo onako kako je on kao svetonazorni Rajhslajter NSDAP sebi stvorio ime“ (cit. prema Baumgärtner, 1977: 117). Drugom prilikom, godinu dana kasnije, Himmler je pisao: „Činjenica je da je upravo poslednjih godina Rosenberg pridobio nečuvano mnogo simpatija u nemačkom narodu, a naročito među istinski vernim članovima partije“ (Baumgärtner, 1977: 117). Kada se uzme u obzir i činjenica da su se u odgoju pripadnika SS-a koristili materijali Rosenbergove Spoljnopolitičke službe, onda se sporovi između Rosenberga i Himmlera mogu tretirati pre kao rezultat haosa u kompetencijama, nego kao plod ekspanzije moći SS-a (Baumgärtner, 1977: 117).

Do kraja 1933. bilo je veoma malo reakcija na *Mit 20. veka*, pogotovo iz redova sveštenstva. Tek kada se o njemu počelo govoriti u partijskoj školi i kada ga je Uprava školstva Prusije preporučila za škole i nastavnike (5. decembra 1933),²⁸ a naročito u idućoj godini, kada su se zaoštrili odnosi između NSDAP-a i crkava, počele su žešće reakcije na *Mit 20. veka* (Iber, 1987: 43). Do 1937. crkvena lica su objavila mnoštvo spisa protiv Rosenberga.²⁹ Režim ih je isprva tolerisao, tumačeći ih kao napade na lične Rosenbergove stavove, a ne na Program NSDAP-a (Bollmus, 1989: 228). Međutim, te godine je došlo do preokreta. Ako se pre i moglo tvrditi da stavovi iz *Mita 20. veka* predstavljaju Rosenbergovo lično stanovište, a ne zvanično tumačenje Programa partije, 1937. on je na partijskom kongresu dobio Nemačku nacionalnu nagradu.³⁰ U Rosenbergovom tumačenju nagrade kao partijskog usvajanja njegovih stavova zaista je bilo istine, pošto je zvanično obrazloženje za njenu dodelu počinjalo stavom da je „Alfred Rosenberg u svojim radovima u ogromnoj meri naučno i intuitivno pomogao utemeljenju i učvršćenju svetonazora nacional-socijalizma“ (cit. prema: Iber, 1987: 141). U svakom slučaju, iduće godine polemika sa crkvama je utihnula, delom zato što je već postala jalova, vulgarna i banalna, a delom zato što su intenzivirane državne represalije, koje su crkvena lica ubedila da je svaka dalja diskusija iluzorna.³¹ Rosenbergova satisfakcija da je javno potvrđen njegov status glavnog „ideologa nacionalizma“ bila je obična Pirova pobe-da, pošto su se i nacionalsocijalistički režim i hrišćanske crkve u narednim godinama pravili kao da se ništa nije dogodilo i na *Mit 20. veka* više nisu trošili reči. Štaviše, kada je 2. januara 1942. Rosenberg objavio program uspostavljanja narodne crkve Rajha, koji je bio

²⁸ Za vreme Trećeg rajha svaka biblioteka je morala imati bar po jedan primerak *Mita 20. veka*. Svi nastavnici su morali polagati političko-ideološki test čiju je osnovu predstavljao *Mit 20. veka*.

²⁹ U sporu sa teozozima, Rosenberg je najbeznačajnije greške priznao, neke primedbe je prečutao, dok je neke primedbe prečutno priznao korigujući pojedina mesta u *Mitu 20. veka* u kasnijim izdanjima. Iz cele diskusije se mogao steći utisak da Rosenberg baš i nije najbolji naučnik, ali da njegov rasistički misticizam može da se nosi sa hrišćanskim kritikama (Chandler, 1945: 95-112).

³⁰ Rosenberg je prvi među živima bio dobitnik Nemačke nacionalne nagrade (prvi ju je posthumno dobio preminuli inženjer Ludwig Troost), koja je ustanovljena nakon zabrane nemačkim državljanima da primaju Nobelovu nagradu.

³¹ Prve represalije prema Rosenbergovim oponentima primenjene su već početkom 1935, a u aprilu su usledila i prva hapšenja (Chandler, 1945: 113).

mного radikalniji od svega što je napisao u *Mitu 20. veka*,³² niko se više nije uzbuđivao: ratni neprijatelj je postajao mnogo veća opasnost od svih Rosenbergovih antihrišćanskih ekscesa.

Javno priznanje Rosenbergu kao glavnom „ideologu nacionalizma“ došlo je u vreme kada je on već bio isključen iz svih nacional-socijalističkih krugova u kojima je bilo realne moći. On više nije bio gospodar sopstvene političke karijere i u sukobima Hitlera i drugih moćnika Trećeg rajha on je sve više postajao marioneta. Doduše, Rosenbergova politička zvezda nakratko je ponovo zasijala početkom tridesetih godina, kada je postao poslanik Rajhstaga i član njegovog spoljropolitičkog odbora. Međutim, iako se tada verovalo da će u nekoj budućoj Hitlerovoj vladi on biti ministar spoljnih poslova, Hitler se vrlo brzo uverio u Rosenbergovu spoljropolitičku nesposobnost (Kuusisto, 1984: 17). Zato je, kada je NSDAP došla na vlast, Rosenberg dobio samo mesto upravnika Spoljopolitičke službe NSDAP-a³³ i nadzor nad ukupnim duhovnim i svetonazornim školovanjem i obrazovanjem NSDAP. Na taj način mu je praktično uskraćena svaka

---

³² Ovaj program je predviđao uništenje svih ostataka hrišćanstva, zamenu Biblije *Mojom borbom*, a krsta svastikom, obožavanje „rase i naroda“ itd. (Chandler, 1945: 123-124).

³³ Spoljopolitička služba NSDAP-a (APA) osnovana je 1. aprila 1933. Rosenberg je mislio da će to biti služba, koja će, po ugledu na italijansku i sovjetsku partijsku službu, direktno konkurisati Ministarstvu spoljnih poslova. Međutim, ako je osnivanjem APA Rosenberg dobio mogućnost za korišćenje svojih tajnih veza sa engleskim političarima (koje je ovaj tvrdio da ima), mimo formalnih spoljopolitičkih kanala, onda je Rosenbergova poseta Londonu maja 1933. predstavljala jasan dokaz da Rosenberg nije u stanju da izvrši nikakav uticaj na njih. Poseta je završila katastrofalno, sa masovnim demonstracijama Engleza protiv Rosenberga (Cecil, 1972: 176). Time je APA bila predodređena da u Trećem rajhu ostane na marginama spoljne politike (Jacobsen, 1968: 46-47). Najznačajniju ulogu Rosenbergova APA je imala u osvajanju Norveške i Danske aprila 1940. Odmah pošto je osnovana APA, njenoj sekciji „Sever“ praktično je pripojeno Nordijsko društvo koje je 22. septembra 1922. osnovano u Libeku. Tada je nastao program „prosvetčenja Skandinavije“ i „radio-propagande na Severu“. Od kraja 1933. Nordijsko društvo počinje da stvara regionalne organizacije (tzv. kontore) po celoj Nemačkoj i da propagira povezivanje Nemačke sa skandinavskim zemljama (Danskom, Norveškom, Švedskom i Finskom) u smislu „kompletiranja nacionalsocijalizma“ u nordijsko-rasnom smislu. Međutim, kada je Quisling u Norveškoj ostao bez političke podrške bilo je jasno da nemački „arijevci“ ne uživaju podršku skandinavskih „arijevaca“ (Cecil, 1972: 184-185). Sa neuspehom nemačke okupacione politike u Norveškoj 25. septembra 1940. godine i prelaskom na politiku gole represije prema norveškom stanovništvu počela je da jenjava i aktivnost Nordijskog društva. Poslednji pokušaj oživljavanja je izvršen 1943. godine, ali je ostao bez uspeha (Loock, 180-186).

realna moć i onemogućen pristup najužoj političkoj eliti Trećeg rajha. Takva odluka, međutim, uopšte nije bila neobična, kada se uzme u obzir u kojoj je meri Rosenberg odudarao od profila prosečnog nacionalsocijalističkog političara: bio je pravi „građanski tip“, dobro vašpitan, učtiv, ljubazan, povučen i skroman u privatnom životu. Nikada nije bio korumpirani karijerista, niti beskrupulozni lažov. Bio je „sanjalačka, nepraktična i gotovo komična figura“, kojoj niko nije osporavao „stare zasluge“, ali je i nije preterano uzimao za ozbiljno. Neodlučan, slabog ega i nevičan „prljavoj igri“,³⁴ pokušavao je da se drži ideologije, kako bi imao barem nešto čvrsto pod nogama (Baumgärtner, 1977: 137).³⁵ Ako se za ikoga u celoj nacionalsocijalističkoj političkoj eliti moglo reći da je bio „konsekventni mislilac“, onda je to svakako bio Alfred Rosenberg (Lang i Schenck, 1947: 319). Ali, baš zato što je bio jedan od retkih „idealista“ u partiji često su ga ismevali (Jacobsen, 1968: 50), pa čak i kinjili „oštri momci“ – od Streichera, Essera i Hanfstängla (1924-1941) do Bormanna i Kocha (1941-1945) (Cecil, 1972: 4). To je kod Rosenberga izazvalo velike frustracije i ozlojeđenost.³⁶ Treći rajh, za koji se svojevremeno toliko borio i zalagao, postao je za njega prava noćna mora.

³⁴ Odmah po uspostavljanju Trećeg rajha Göring je uputio dva upozorenja Rosenbergu da se ne upušta u borbu za čelne pozicije i da se zadovolji mestom u APA: dao je da se uhapsi Jevrejka Lisette Kohlrausch i blizak Rosenbergov saradnik iz APA Kurt Luedecke. Iako su oboje odmah pušteni, kod Kohlrauschove su pronađena Rosenbergova ljubavna pisma i Rosenberg je ostao u nedoumici da li će ta pisma u pogodnom trenutku biti iskorišćena protiv njega (Cecil, 1972: 173). Göringov „nizak udarac“ deklarirao je Rosenberga i prinudio ga da se pomiri sa dodeljenom mu drugorazrednom ulogom u političkom životu Trećeg rajha.

³⁵ Za vreme boravka u jednom sanatorijumu zbog iscrpljenosti lekari su konstatovali njegovu potpunu ravnodušnost prema svakodnevnom životu i težnju za povlačenjem i zakopavanjem u knjige. Nesigurnost u sebe samog i nespремnost za borbu bili su uzrok Rosenbergovom povlačenju u svet mašte. „Iz afektivnih razloga, tj. iz razloga očuvanja svog slabog Ja, on hrli u ideologiju koja mu daje ono što mu nedostaje: čvrsto tlo pod nogama [...] Daleko od svake realnosti, on se povlači u svoju suludu građevinu, sve dok ne bude propala, skupa sa svim njegovim predrasudama i snovima“ (Baumgärtner, 1988: 137).

³⁶ Zanimljivo je da je Rosenberg bio naročito kivan na Goebbelsa, koga je optuživao za „dvojni moral“ i za beskrupuloznost, koja samo podupire sumnje kod nemačkog stanovništva da „nacionalsocijalizam nije ni za dlaku bolji od boljševizma“ (cit. prema Baumgärtner, 1977: 112). U svom dnevniku Rosenberg je pisao: „Svakodnevno vidimo da naša revolucija ima gnojni čir i napada zdravu krv. Dr. G[oebbels] nema prijatelja, drugova; a i njegove sopstvene kreature ga psuju. [...] On je danas najomraženiji čovek u Nemačkoj. Pre smo psovali jevrejske generalne direktore, koji su

Sve to je najverovatnije doprinelo Rosenbergovoj odluci da u izdanje *Mita 20. veka* iz 1938. ubaci jednu interpolaciju, u kojoj je pozvao „novog osnivača države“ (tj. Hitlera), koji je već bio uspešno uklonio „nedržavu od novembra 1918“ (tj. Vajmarsku republiku) i uspostavio (treći) „Nemački rajh“, da sada „obrazuje jedan *Männerbund*, recimo Red Nemaca, sastavljen od ličnosti koje su predvodile obnovu nemačkog naroda“ (Rosenberg, 1941: 546). Ističući da je jedan takav *Männerbund* očigledno nedostajao Trećem rajhu (Knoll, 1957: 202-203; Nova, 1986: 193),³⁷ Rosenberg je implicitno osporio pretenzije SS-a na to svojstvo. I ne samo to: implicitno je kritikovao i samog Hitlera što odmah po uspostavljanju Trećeg rajha od iskrenih i poštenih nacionalsocijalista (u kakve se i sam Rosenberg ubrajao) nije oformio novi, autentični *Männerbund*, nego je dozvolio da svu vlast u ruke preuzme šačica beskrupuloznih karijerista, koji kaljaju ime nacionalsocijalizma (Cecil, 1972: 157). Time je već uobličena ona optužba koju će Rosenberg javno saopštiti posle kapitulacije 1945: umesto „Redom Nemaca“, Hitler se na kraju okružio trojicom „fanatika“ – Goebbelsom, Bormannom i Himmlerom – i zato katastrofa nije mogla izostatati (Smith, 1977: 190).

---

nad svojim službenicama vršili seksualnu prinudu. Danas to radi Dr. G[oebbels]“ (Rosenberg, 1956a: 64-65). Zbog takvog stava, Rosenberg je odbijao bilo kakvu saradnju sa Goebbelsom, iako je ovaj pokazivao spremnost na to (Baumgärtner, 1977: 118). Zato je 1929. Goebbels u svom dnevniku pisao: „Ne znam šta on [Rosenberg] ima protiv mene, meni se on veoma dopada, baš zato što je veoma stručan“ (Goebbels, 1992: 1: 266). Međutim još te iste godine, novembra meseca, povodom pokušaja da se od Goebbelsove novine *Angriff* napravi kopija *Völkischer Beobachtera* Goebbels govori o „tom neizdrživom i arogantnom Baltičaninu“ na sasvim drugačiji način: „Ne dopada mi se, suviše mi je hladan i arogantan. Hitler ga poštuje kao ‘mislioca u diskusijama’. [...] Ne sumnjam u ispravnost toga. Ali on je karakterno neizdržljiv“ (Goebbels, 1992: 429). Sredinom 1936. dolazi do izvesnog otopljavanja odnosa između Rosenberga i Goebbelsa, što ovaj drugi doživljava sa velikim oduševljenjem (čak konstatuje kako je Rosenberg „prijatan i lojalan“: Goebbels, 1992: 3: 974), no već 10. septembra sve se nastavlja po starom: „Rosenberg opet govori stare gluposti“ (Goebbels, 1992: 3: 985) i šalje Goebbelisu „grubo pismo“ (Goebbels, 1992: 3: 989). U jednom razgovoru sa Hitlerom iz tog vremena, Goebbels saznaje da i Hitler deli Goebbelsovo negativno mišljenje o Rosenbergu (Goebbels, 1992: 3: 993).

³⁷ Govor, koji je Rosenberg održao u Marienburgu – nekadašnjem središtu Nemačkog reda – 30. aprila 1934, svedoči da je on tada još uvek verovao da cela NSDAP može da ponese uzvišeno zvanje „reda“, koji je sa državnim strukturama Trećeg rajha povezan kroz ličnost „vođe“ i koji se sastoji od „saveza“ poput SA, SS, *Hitlerjugenda* i drugih (Rosenberg, 1937c: 80)

Mržnju koja ga je sve nepodnošljivije pritiskala uoči početka Drugog svetskog rata Rosenberg je nastojao da usmerava prema objektu prema kojem je već gotovo svako nasilje postalo legitimno – Jevrejima. Naglašena krvožednost u obračunu sa Jevrejima odlikovala je jedan Rosenbergov govor održan u leto 1939. U njemu je on tražio da „Rotschildi i Mandeli [...] Albert Einsteini sa Hore-Belishima i Kaganovičima“ budu prognani na „divlje ostrvo sa smrtonosnom klimom, kao što je Madagaskar ili Gvajana. Izolovana od spoljnog sveta kao leprozna [...] odvratna jevrejska rasa će se obreti u rezervatu iz kog nema povratka, iz kog postoji samo jedan izlaz – smrt“ (cit. prema Cecil, 1972: 226).³⁸ U govoru održanom 26. marta 1941, prilikom otvaranja prvog instituta budućeg ekskluzivnog nacionalsocijalističkog univerziteta³⁹ – Instituta za istraživanje jevrejskog pitanja – Alfred Rosenberg je konstatovao da su Nemci imali prilike da već dugo vremena na sebi upoznaju dejstvo „otrova jevrejske krvi“ koji je nalik „otrovu izvesne biljke“. Iz tih „bolnih eksperimenata“ Nemci su izvukli nauk kako se izlečiti od tog otrova – neminovna je „hirurška operacija“ kojom hirurrg „odstranjuje po život opasni otok“ (Poliakov i Wulf, 1978: 143). Frustrirani gubitnik u opakoj borbi za moć u Trećem rajhu tako je postao jedan od najglatijih zagovornika holokausta mnogo pre nego što je na konferenciji u Vanzeu razrađena metodologija njegovog sprovođenja u delo.

Najzanimljivije u svemu tome je što Rosenberg istrebljenje Jevreja nikada nije pojmió u katogijama rata, a pogotovo ne u kategorijama apokaliptičnog „konačnog obračuna“ između naoružanih sila Dobra i naoružanih sila Zla. Držeći se stava, iznetog u *Mitu 20. veka*, da su „istrebljivačke borbe“ strane „prakarakteru germanskih naroda“ (Rosenberg, 1941: 145), Rosenberg je holokaust mogao da zamisli samo kao birokratsko-higijenski zahvat (zatvaranje u rezervat sa „smrtonosnom klimom“, „hirurška operacija“ i sl.). Obrnuto, Slovene, protiv kojih je neprestano pozvao na rat, nikada nije želeo da istrebi. Rat protiv njih je po njemu morao biti surov, ali se nikako nije smeo završiti holokaustom. Sloveni po njemu svakako nisu bili

³⁸ Rosenberg je već 1920, u svojoj prvoj knjizi *Trag Jevreja kroz mene vremena*, zahtevao deportacije Jevreja, ali postupno (svake godine po „jedan broj“) i u Palestinu (što ga je ponukalo da podrži cionizam po ovom pitanju) (Rosenberg, 1939: 153).

³⁹ Hitler je 29. januara 1940. ovlastio Rosenberga da počne sa pripremanjem za otvaranje posebnog univerziteta za „nacionalsocijalističko istraživanje, naučavanje i obrazovanje“, koji je trebalo da počne sa radom tek nakon rata.

tako vredni kao Germani, ali se sa njima moglo sarađivati. Bili su čak sposobni za velika dela, što dokazuju Tolstoj i Dostojevski. Osim toga, Rosenberg im je namenio važnu ulogu da posluže kao evropski bafer protiv Mongola i drugih Azijata (Cecil, 1972: 165). Uoči samog početka Drugog svetskog rata Rosenberg je tako pokazivao upadljivu nesposobnost da poveže rat i istrebljenje, Jevreje i Slovene (kao i sve druge „bezzredne“ narode čije je teritorije trebalo prevesti u nemački *Lebensraum*), apokalipsu i rasističko samoostvarenje. To je glavni razlog zbog kojeg je Rosenberg, od svih nacionalsocijalističkih vođa, bio u isto vreme i najveći pobornik *ideje* rata „germanstva“ protiv „slovenstva“ i najveći protivnik *prakse* tretiranja pokorenih (slovenskih) naroda *kao da su Jevreji*.

Od 1922, Rosenberg je dosledno insistirao na nemačkom spoljnopolitičkom prioritetu osvajanja *Lebensrauma* na Istoku, koji je podrazumevao rasparčavanje Rusije (SSSR-a) po etničkim šavovima i stvaranje više etničkih država (Ukrajine, Kavkaza itd.) u manje-više kolonijalnom odnosu prema Nemačkoj. U nameri da operacionalizuje tu ideju, Rosenbergova je APA, odmah po oformljenju, započela sa radom na projektu preuređenja Istoka i područja oko Dunava, sa osnovnom pretpostavkom da će SSSR biti rasparčan (Jacobsen, 1968: 47)⁴⁰ zajedničkim naporima Nemaca i mnogobrojnih etničkih grupa koje žele da budu oslobođene od boljševičkog jarma (Cecil, 1972: 181). Po njegovom mišljenju, Nemačka sama nije mogla (niti je trebalo da pokušava) da pobeđi, uništi i apsorbuje ceo SSSR i zato je bila upućena na pomoć potlačenih etničkih grupa, koje je morala da na svoju stranu privuče kao pouzdani borac protiv boljševizma – ali i Jevreja, kao pravog vinovnika sveg zla koje se te etničke grupe trpele od 1918. naovamo.⁴¹ U govoru koji je Rosenberg održao dva dana pred napad na SSSR, 20. juna 1941. – već u funkciji „Opunomoćenika za centralnu obradu pitanja istočnoevropskog prostora“ – oficirima okupatorske nemačke vojske preporučio je da svoju kontrolu na sovjetskim teritorijama učvršćuju propagandom o sveopštoj jevrejskoj

---

⁴⁰ Do maja 1939. APA je završila mapu Istoka – od Nemačke pa sve do Sibira – na kojoj je ucartano 87 etničkih grupa i koja je trebalo da posluži kao osnova za uspostavljanje „novog poretka“ po nestanku SSSR-a.

⁴¹ Sporazum sa SSSR-om od 23. avgusta 1939. Rosenberg je doživio kao izdaju ideje nacionalsocijalizma. (Jacobsen, 1968: 54). U to vreme je pisao: „Imamo osećaj kao da će se ovaj moskovski pakt jednog dana osvetiti nacionalsocijalizmu“ (Rosenberg, 1956a: 75).

vladavini (*Judenherrschaft*) od koje su Nemci došli da oslobode sovjetske narode (Yitzhak, 1989: 417). Polazeći od teze o ukorenjenosti antisemitizma u Rusiji, u šta se sam mogao osvedočiti tokom života u Estoniji i kroz kontakte sa izbeglicama iz Rusije u Nemačkoj, Rosenberg je verovao da kod Slovena postoje dobre pretpostavke za pokoravanje Nemcima i prihvatanje njihovog plana za preuređenje celog prostora (bivšeg) SSSR-a – samo ako im se omogući efektivna participacija u globalnom projektu uništenja Jevreja.⁴²

Najbližaviji trenutak u Rosenbergovoj karijeri u NSDAP-u dogodio se 17. jula 1941, kada je postao Ministar za osvojene istočne oblasti. To je izgledalo bolje nego biti Ministar spoljnih poslova i Rosenberg je mogao da napokon trijumfuje. Međutim, ne zadugo. Jer, moć koja je bila Rosenbergu na ovoj funkciji namenjena jedva da je bila veća od one koju je imao kao upravnik APA.⁴³ „Na papiru Hitler je Rosenberga učinio svemoćnim carem pokorenih sovjetskih naroda, ali je u stvarnosti dobio odgovornost za upravljanje sistemom, dok je velika moć data grupi čvrstih, praktičnih ljudi od akcije, kao što su bili Ercih Koch i Heinrich Lohse, koji su nominalno obavljali funkcije Rosenbergovih službenika. U isto vreme, vojne snage u Rusiji, Himmlerov SS, kao i policijski aparat bili su skoro potpuno van Rosenbergove kontrole. To je bio klasični slučaj Hitlerovog sistema podeljenih i međusobno konkurišućih ovlašćenja, koji je on stalno koristio da bi osigurao svoju poziciju suverenog vladara“ (Smith, 1977: 191). Rosenbergovim nimenovanjem za Ministra za osvojene istočne oblasti Hitler je najverovatnije hteo da, pre svega, dodatno sputa Göringove i Himmlerove ruke, u kojima je ležala realna moć nad „osvojenim istočnim oblastima“.⁴⁴ S druge strane, Rosenberg je bio pogodna ličnost za administraciju osvojenih teritorija pošto je već raspolagao uigranim timom eksperata za tu oblast. U svakom slučaju,

---

⁴² Kasnije će se njegov plan postupanja prema Jevrejima na teritoriji SSSR-a razlikovati od Hitlerovog samo utoliko što će istrebljenje predvideti za period „posle rata“, dok se Hitler opredelio za to da se svi Jevreji u SSSR-u likvidiraju već u toku rata (Yitzhak, 1989: 425).

⁴³ Indikativno je bilo da odluka o Rosenbergovom postavljenju za Ministra za osvojene istočne oblasti uopšte nije bila objavljena u Službenom listu, nego je, bez forme, samo posledena štampi. To je značilo da novo Ministarstvo neće biti uzimano ozbiljno prilikom kreiranja istočne okupacione politike.

⁴⁴ Rosenbergovo postavljenje je podržavao čak i njemu sasvim nenaklonjeni Bormann, koji je takođe želeo da smanji moć SS-a.

alternativa Rosenbergovom naimenovanju bilo je proširenje Ribbentropovih nadležnosti, što je bilo malo verovatno, pošto je ovaj već bio u većoj nemilosti Hitlera od Rosenberga (Cecil, 1972: 197).

Slabost položaja Ministra za osvojene istočne oblasti opredelila je krah svih planova za Istok koje je pre toga napravila APA. Od samog početka rata na Istoku, nemačka okupaciona politika je sledila brutalne principe pretvaranja Slovena u robove Germana, odnosno njihove likvidacije ako su bili nesposobni za rad. Uskraćivana im je zdravstvena skrb, otežavana reprodukcija, a svaki obrazovani Sloven je tretiran kao potencijalni neprijatelj Nemačke (Nova, 1986: 58). Osim toga, ratnoprivredni ciljevi su u samom startu postavljeni ispred propagandnih, zbog čega je okupacija bila rukovođena „neograničenom pljačkaškom i rušilačkom strategijom“ (Müller, 1983: 156).⁴⁵ Osvajanje nemačkog *Lebensrauma* započelo je tako kao totalni rat i potpuno pokoravanje naroda koji su živeli na teritoriji SSSR-a, u kojem se ni najmanje nije vodilo računa o potencijalnim saveznicima i njihovim minimalnim interesima (Messerschmidt, 1983: 547). Rosenberg se u početku bunio protiv „Generalnog plana Istok“, smatrajući ga nerealističnim pošto potcenjuje stanovništvo okupiranih oblasti, ali ništa nije mogao da uradi da spreči njegovu implementaciju (Hansch-Singh, 1991: 177-178). Gde god je mogao, on je prosvedovao protiv brutalnosti u ophođenju sa pokorenim stanovništvom, navodeći kao glavni argument da to doprinosi porastu neprijateljstva i spremnosti na otpor, ali je bio isuviše slab da bilo šta preduzme, osim nekoliko sporadičnih intervencija (Cecil, 1972: 200-206).

Između Rosenbergovog koncepta i realne nemačke okupacione politike postojale su dve glavne razlike. Prvo, nasuprot brutalnom pljačkanju i istrebljivanju, Rosenberg je zagovarao „popularni imperijalizam“, koji je ostavljao izvesnu autonomiju istočnim narodima.⁴⁶

⁴⁵ U razgovoru u Vučjoj jami 11. aprila 1942. Hitler je jasno izneo svoje viđenje ophođenja sa narodima koji žive na okupiranoj teritoriji SSSR-a. Njima je trebalo onemogućiti stvaranje bilo kakve „državne organizacije“ i držati ih „na što je moguće nižem kulturnom nivou“. „Mora se uvek polaziti od toga da ti narodi imaju prema nama prvenstveno zadatak da nam privredno služe. Naš cilj otuda mora biti da uz pomoć svih sredstava privredno iz osvojenih ruskih područja izvučemo sve što se da izvući“ (Hitler, 1976: 214).

⁴⁶ Ukrajina i Kavkaz je trebalo da postanu „rasno čiste oblasti“, koje bi, zajedno sa Krimom i Donskom oblašću, postale deo Crnomorske konfederacije. Pored nje, oformljena bi bila i Baltička konfederacija između Letonije, Litvanije i Estonije. Preostale dve velike oblasti SSSR-a – Turkmestan i Rusija – bile bi ograničene na njihove

Drugo, smatrao je da prema pokorenom stanovništvu treba primenjivati daleko manje nasilja nego što je to u realnosti bio slučaj. Iako je značaj obe razlike moguće potceniti sa stanovišta konačnog cilja osvajanja *Lebensrauma* na Istoku, one su bile itekako bitne sa stanovišta odvijanja ratnih dejstava. Jer, i „popularni imperijalizam“ i smanjivanje nasilja prema pokorenom stanovništvu imali su za cilj svrstavanje celokupnog Istoka uz nacionalsocijaliste, a protiv boljševika (tj. Jevreja) (Nova, 1986: 54). Da su etničke grupe na okupiranoj teritoriji SSSR-a zaista dobile neku – barem simboličnu – autonomiju i da nemačka vojska nije bila toliko brutalna prema njihovim pripadnicima, oni se ne bi priključivali Crvenoj armiji, a ako bi i bili prinudno regrutovani sasvim je izvesno da bi nastavili da se u velikim brojevima predaju. *Mutatis mutandis*, isto važi i za okupacionu politiku prema Rusima: njihovu fanatičnu borbu protiv okupatora isprovocirala su nemačka zverstva, u svetlu kojih je vrlo brzo postalo jasno da od dva zla – Hitlera i Staljina – treba birati ovo drugo (Cecil, 1972: 193). To Rosenbergovi glavni konkurenti za moć nad „osvojenim istočnim oblastima“ nikako nisu mogli da shvate. Za Himmlera su, primera radi, svi Sloveni na teritoriji SSSR-a bili jednostavno isto što i Nemci i pomisao da bi se Ukrajinci borili protiv Rusa za nezavisnu Ukrajinu njemu je nalikovala pomisli da se Bavarci bore protiv Nemaca za nezavisnu Bavarsku. „To je besmislica. Samo nas je ona budala Rosenberg mogla učiti takvim stvarima“, bio je njegov lapidarni komentar (cit. prema Cecil, 1972: 198). Da „Ruse mogu pobediti Rusi“ Himmleru je isprva bila potpuna besmislica. A kada je počeo da shvata ispravnost te logike, bilo je već kasno.

Tako je Rosenberg ostao na brodu koji tone, bez ikakve moći da utiče na razvoj događaja. I kao što nikada nije smogao snage da se ozbiljnije suprotstavi Himmleru i Göringu, tako aprila 1945. nije imao smelosti ni da se ubije, iako je to nameravao (pripremvši u tu svrhu cijanid). Tako je dospao na optuženičku klupu Nirnberškog suda, koji mu je sudio za sve četiri vrste zločina: za zločine protiv mira, za ratne zločine, za zločine protiv humanosti i za zločine učestvovanja u zaveri ili planiranju izvršenja nekog od prethodno pobrojanih zločina. Iako su sudije stale na stanovište da Rosenberg nikada

---

azijske teritorije, pri čemu je „Moskovitskoj Rusiji“ dodeljena uloga da u prvo vreme služi kao prostor za „odlaganje nepoželjnih elemenata stanovništva u većim razmerama“, tako da se na teritoriji dve konfederacije može stvoriti mesto za naseljavanje nemačkog stanovništva (Müller, 1983: 154).

nije bio važan političar, niti da su njegove ideje uticale na Hitlera i druge naciste,⁴⁷ on se na kraju više bavio odbranom svoje „teorije“, umesto da se pozabavi odbranom svoje „umerene prakse“, zbog koje je na kraju i osuđen.⁴⁸ Najdefektiniji deo njegove odbrane bila su uveravanja da se zalagao samo za poštovanje njegove rase, a ne i za mržnju prema drugim rasama i da nije znao za genocid nad Jevrejima (Lang i Schenck, 1947: 120 i 143). To su bile čiste laži, pošto je Rosenberg bio upravo jedan od glavnih zagovornika istrebljenja Jevreja još pre nego što je rat i počeo. Mnogo je utemeljeniji bio njegov napor da krivicu za zločine počinjene na istočnom frontu svali na Ericha Kocha, koji je zaista slušao samo Himmlerove direktive i koji bi, da je u to vreme bio živ, teško mogao da eskivira najveći deo odgovornosti za realizaciju nacionalsocijalističkog „Generalnog plana Istok“.

Najzanimljiviji deo Rosenbergove odbrane svakako je bilo njegovo viđenje stanja u vrhu Trećeg rajha, koje je izložio iskreno i koje otkriva nastojanje da se krivica za pokretanje Drugog svetskog rata skine ne samo sa njega, nego i sa samog Hitlera. Rosenberg je bio svestan toga da „Adolf Hitler svakako ulazi u istoriju kao demonsko obličje čudovišnog formata“ (Lang i Schenck, 1947: 290), ali je pokušao da ga opravda, tvrdeći da je on bio žrtva trojice „Mefista“ – Goebbelsa, Bormanna i Himmlera – koji su ga oterali u ratnu propast.⁴⁹ Rosenberg je bio ubeđen da je Hitler do 1937. verovao u jedan Evropski savez i da je, tek kada je uvideo da je taj savez nemoгуć, njegova nepostojana, impulsivna narav nadvladala njegov razum i učinila ga podložnim uticaju Goebbelsa, Bormanna i Himmlera (Lang i Schenck, 1947: 225). Štaviše, Rosenberg je tvrdio da je već 1925. primetio ovu Hitlerovu slabost, i to u jednoj prilici u kojoj

---

⁴⁷ Sud se najviše bavio Rosenbergovom ulogom u okupaciji Norveške i SSSR-a. Rosenberga je odbrana veoma agilno branila kao čoveka koji je bio umeren i koji je, od prilike do prilike, ublažavao i sprečavao zverstva lokalnih glavešina, SS-a i policije. To je na kraju priznao i sud, ali je ipak ustrajao na stanovištu da Rosenberg nije „suštinski“ uticao na menjanje brutalne okupacione politike i da je „ostao na dužnosti do kraja“.

⁴⁸ Od svih koji su osuđeni na smrt, Rosenberg je bio najbliži doživotnoj robiji. Na večanju 10. septembra 1946. sudije su se podelile po pitanju kako da osude Rosenberga i odluku je trebalo da donese tog dana neopredeljeni glavni američki sudija Francis Biddle. On je otišao da „prespava“ i sutradan, 11. septembra, vratio se sa uverenjem da Rosenberga treba obesiti, kako je na kraju presuda i glasila (Smith, 1977: 194).

⁴⁹ Žrtve su, osim Hitlera, navodno bili i sam Rosenberg i ostali optuženi nacionalsocijalisti, jer odgovaraju za zločine koja su zarpavo narpavila ova tri „Mefista“ (Lang i Schenck, 1947: 191).

je Hitler, govoreći o Ludendorffu, konstatovao da je general morao propasti kao političar pošto je bio „nemuzikalan“. To što je Hitler počeo da pominje „nemuzikalnost“ u Rosenbergu je već tada probudilo zebnju, s obzirom na to da mu je bio poznat Platonov sud da propasti jedne države uvek prethodi teatroracija (Rosenberg, 1955: 320). To se, naposljetku, desilo i Trećem rajhu, pošto se Hitler, posle mudre i oprezne politike koju je navodno vodio do 1937, odjedanput odlučio da sledi svoju „muzičku stranu“ (koja mu je omogućavala, kako je verovao, da sluša „gibanja narodne duše“ i ispravnu vladavinu) i da za saradnike bira „muzikalne ljude“ (poput Goebbelsa, Bormanna i Himmlera), a ne „mudre, trezvene karaktere“ (kako je Rosenberg, po svemu sudeći, doživljavao samog sebe) (Rosenberg, 1955: 342). Razlog zbog kojeg je Rosenberg ipak ostao uz Hitlera i služio mu do poslednjeg momenta ležao je u tome što je mislio da je Hitler „mudriji“ od njega (jer je ranije uvek uspevao da rešava probleme sa kojima se suočavao). Drugi svetski rat je, tako, ispao posledica ne nacionalsocijalističkog svetonazora – koji je Hitleru omogućio srećnu vladavinu do 1937, a Rosenbergu, kao glavnom „ideologu nacionalsocijalizma“, iste godine doneo najveće nemačko naučno priznanje – nego njegove perverzije. Nacionalsocijalizam, kao i na njemu utemeljeni Treći rajh (do 1937) ostali su Rosenbergu u svetlom sećanju i on je čak smogao snage da u jednom momentu svoju ulogu optuženika zameni ulogom tužitelja: „Doći će vreme kada će se unuci stideti što smo optuženi kao zločinci, zbog najplemenitije ideje koja je za vreme rata, kroz nedostojanstvene naredbe, izopačena za dugo vreme“ (Lang i Schenck, 1947: 126).

Celokupna Rosenbergova odbrana bila je podređena upravo tom glavnom cilju da dokaže da je on uvek bio glavni „ideolog nacionalsocijalizma“ – kao jednog „plemenitog“ svetonazora – i da nije bio kriv za pervertiranje nacionalsocijalizma u praksi (naročito tokom Drugog svetskog rata). Slabljenje njegovih pozicija u partiji i državi, koje je sve do tada predstavljalo uzrok njegovih frustracija i psihosomatskih tegoba (naročito izraženih u poslednjih desetak godina njegovog života), sada je postalo mnogo više od eskulpacionog osnova: postalo je dokaz da je sve vreme *upravo on* bio u pravu i da mu je Hitler neopravdano uskratio ljubav i poverenje, okrenuvši se drugim, neprosvećenim otpadnicima od nacionalsocijalističke ideje, kojim su njih dvojica, nekada davno, u Eckartovom stanu, u slozi

začeli. „U Rosenbergovom nastupu na Nirnberškom suđenju bilo je izvesnog heroizma, koji je upadljivo nedostajao kod skoro svih drugih optuženika, izraz stava i pozicije konzistentne sa svim njegovim opskurnim, apstraktnim, nepraktičnim, pseudoeruditskim, donkihotovskim idejama“ (Nova, 1986: 225). Pogubljenje vešanjem 16. oktobra 1946. Rosenberg je dočekaio mirne savesti i sa utehom saznanja da je bio poslednji pravi nacionalsocijalista, koji je pred očima uvek imao ispravni put i koji je neopravdano stradao zbog tuđih zločina. Taj je put vodio od uspostavljanja Trećeg rajha (odanog spoljopolitičkom imperativu nezameranja kolonijalnim silama na Zapadu), preko osvajanja *Lebensrauma* na Istoku (uz davanje izvesne autonomije pokorenim narodima), do konačne likvidacije svih Jevreja (barem na teritoriji bivšeg SSSR-a), polako, bez žurbe i zazor, u miru i sa blagoslovom nove antisemitske religije – nezavisno od toga da li bi se nominalno još nazivala hrišćanskom ili ne.

Koliko god se u istoriji Trećeg rajha figura Alfreda Rosenberga izdvajala po svojoj neprilagođenosti „borbi za opstanak“ koja je buktala u nacionalsocijalističkoj vrhuški i odsustvu osećaja za realnost mreže odnosa uspostavljene između Hitlera i drugih partijskih i državnih prvaka, ostaje nepobitna činjenica da je on bio autor najtrezvenijeg, najumerenijeg i baš zato najopasnijeg plana za uzdizanje Nemačke u svetsku silu, kolonizaciju Istoka i istrebljenja (istočnih) Jevreja. Ono, pak, što Rosenberg u svojim kalkulacijama nije uzeo u obzir bila je apokaliptična logika nacionalsocijalističkog antisemitizma, koja je, jednom radikalizovana u ratu, nužno priznavala samo maksimalistički, bezodložni cilj pobede nad „Antihristom“ – koji nije predvodio samo Jevreje, nego i sve *pojevrejene narode*, odnosno, u praksi, sve neprijatelje Nemačke – i uspostavljanje vladavine nad celim svetom. Apokaliptični „konačni obračun“ bio je inkompatibilan sa kompromisnim davanjem ustupaka, prihvatanjem polovičnih rešenja, mirenjem sa nužnošću strategijskih uzmaca i zadovoljstvom privremenim uspesima. Još od momenta kada je (u komentaru partijskog programa) nacionalsocijalističko „pozitivno hrišćanstvo“ protumačio kao „ekstremno antijevrejsko hrišćanstvo“ Rosenberg je nacionalsocijalizam postavio na apokaliptične šine, koje su vodile direktno u totalni rat i totalni holokaust. Sedeći na optuženičkoj klupi, on je, paralelno sa svesnom namerom da zataji sopstvenu sklonost opciji istrebljenja Jevreja, nesvesno izgubio iz vida da je

redukovanje religioznih (hrišćanskih) elemenata na antisemitizam – čemu je sam dao nemali doprinos – moglo imati samo jedan jedini ishod: uzdizanje istrebljenja Jevreja i svih pojevremenih naroda u *conditio sine qua non* nacionalsocijalizma i Trećeg rajha.

Literatura

- Baeumler, Alfred (1934): *Männerbund und Wissenschaft*, Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag
- Baumgärtner, Raimund (1977): *Weltanschauungskampf im Dritten Reich*, Mainz: Matthias-Grünewald-Verlag
- Bollmus, Reinhard (1989): „Alfred Rosenberg – ‘Chefideologe’ des Nationalsozialismus?“, u: Smelser, Ronald i Zitelmann, Rainer (ur.): *Die braune Elite. 22 biographischen Skizzen*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft
- Brachmann, Wilhelm (1938): *Alfred Rosenberg und seine Gegner*, München: Hoheneichen-Verlag
- Cecil, Robert (1972): *The Myth of the Master Race: Alfred Rosenberg and Nazi Ideology*, London: B. T. Batsford
- Chandler Albert (1945): *Rosenberg's Nazi Myth*, New York: Cornell University Press
- Germann Holger (1988): *Alfred Rosenberg. Sein politischer Weg bis zur Neu- (Wider-)Gründung der NSDAP im Jahre 1925*, London: The World of Books
- Hansch-Singh Annegret (1991): *Rassismus und Fremdarbeiteinsatz im Zweiten Weltkrieg*, Berlin: Inaugural Dissertation
- Hart F. Th. (1939): *Alfred Rosenberg. Der Mann und sein Werk*, München i Berlin: J.F. Lehmanns Verlag
- Hitler, Adolf (1976): *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier (Hrsg. Dr. Henry Picker)*, Stuttgart: Seewald Verlag
- Iber Harald (1987): *Christliche Glaube oder rassischer Mythos. Die Auseinandersetzung der Bekennenden Kirche mit Alfred Rosenbergs 'Der Mythos des 20. Jahrhunderts'*, Frankfurt am Main itd: Peter Lang
- Jacobsen Hans-Adolf (1968): *Nationalsozialistische Außenpolitik 1933-1938*, Frankfurt am Main i Berlin: Alfred Metzner Verlag
- Knoll Joachim (1957): *Führungsauslese in Liberalismus und Demokratie*, Stuttgart: Curt E. Schwab
- Kuusisto Seppo (1984): *Alfred Rosenberg in der nationalsozialistischen Aussenpolitik 1933-1939*, Helsinki: SHS

- Lang, Serge i Schenck, Ernst von (1947): *Portrait eines Menschenverbrechers nach den hinterlassenen Memoiren des ehemaligen Reichsministers Alfred Rosenberg*, St. Galen: Verlag Zollikofer & Co.
- Loock, Hans Dietrich (1970): *Quisling, Rosenberg und Terboven. Zur Vorgeschichte und Geschichte der nationalsozialistische Revolution in Norwegen*, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt
- Maser, Werner (1965): *Die Frühgeschichte der NSDAP. Hitlers Weg bis 1924*, Frankfurt am Main i Bonn: Athenäum Verlag
- Messerschmidt Manfred (1983): „Aussenpolitik und Kriegsvorbereitung“, u: Boog Horst et al. (ur.): *Das deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg. Band 4: Der Angriff auf die Sowjetunion*, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt
- Müller, Rolf-Dieter (1983): „Von der Wirtschaftsallianz zum kolonialen Ausbeutungskrieg“, u: ibid.
- Nova, Fritz (1986): *Alfred Rosenberg. Nazi Theorist of Holocaust*, New York: Hippogrene Books
- Piper, Ernst (1997): „Alfred Rosenberg – der Prophet des Seelenkrieges. Der gläubige Nazi in der Führungselite des nationalsozialistischen Staates“, u: Ley, Michael i Schoeps, Julius H. (ur.): *Der Nationalsozialismus als politische Religion*, Bodenheim bei Mainz: Philo Verlagsgesellschaft
- Poliakov Léon i Wulf Josef (1978): *Das Dritte Reich und seine Denker*, München itd: K. G. Saur Verlag
- Rauschnig, Hermann (1950): *Gespräche mit Hitler*, Zürich, Wien i New York: Europa Verlag
- Rosenberg, Alfred (1922): *Das Verbrechen der Freimaurerei. Judentum, Jesuitismus, deutsches Christentum*, München: J. S. Lehmanns Verlag
- Rosenberg, Alfred (1927): *Houston Stewart Chamberlain als Verkündner und Begründer einer deutschen Zukunft*, München: Hugo Bruckmann Verlag
- Rosenberg, Alfred (1935a): *Wesen, Grundsätze und Ziele der N.S.D.A.P. Das Programm der Bewegung erweitert durch das Agrarprogramm*, München: Deutsche Volksverlag
- Rosenberg, Alfred (1935b): *An die Dunkelmänner unserer Zeit. Eine Antwort auf die Angriffe gegen den „Mythus des 20. Jahrhunderts“*, München: Hoheneichen Verlag
- Rosenberg, Alfred (1936) „Nationalsozialismus, Religion und Kultur“, u: Kammers, H. H. i Pfundtner, Hans (ur.): *Grundlagen, Aufbau und Wirtschaftsordnung des nationalsozialistischen Staats*, knj. 1, Berlin i Wien: Spaeth & Linde

- Rosenberg, Alfred (1937a): „Gegen Tarnung und Verfälschung (8. Dezember 1933)“, u: *Gestaltung der Idee. Reden und Aufsätze 1933-1935*, München: Zentralverlag der NSDAP
- Rosenberg, Alfred (1937b): „Der Kampf um die Weltanschauung (22. Februar 1934)“, u: *ibid.*
- Rosenberg, Alfred (1937c): „Der deutsche Ordensstaat (30. April 1934)“, u: *ibid.*
- Rosenberg, Alfred (1937d): „An die deutsche Wehrmacht (7. März 1935)“, u: *ibid.*
- Rosenberg, Alfred (1937e): „Um die deutsche Geistesfreiheit (6. Juli 1935)“, u: *ibid.*
- Rosenberg, Alfred (1939): *Die Spur des Juden im Wandel der Zeiten*, München: Zentralverlag der NSDAP
- Rosenberg, Alfred (1941): „Der Kampf um die Vergangenheit (2. April 1939)“, u: *Tradition und Gegenwart. Reden und Aufsätze 1936-1940*, München: Zentralverlag der NSDAP
- Rosenberg, Alfred (1942a): „1789 (*Völkischer Beobachter*, 22. Februar 1921)“, u: *Kampf um die Macht. Aufsätze vom 1921-1932*, München: Zentralverlag der NSDAP
- Rosenberg, Alfred (1942b): „Die Verhöhnung Christi durch die Juden (*Völkischer Beobachter*, 24. Dezember 1921)“, u: *ibid.*
- Rosenberg, Alfred (1943): „Der Jude (10. Juli 1918)“, u: *Schriften aus den Jahren 1917-1921*, München: Hoheneichen-Verlag
- Rosenberg, Alfred (1955): *Letzte Aufzeichnungen. Ideale und Idole der nationalsozialistischen Revolution*, Göttingen: Plesse Verlag
- Rosenberg, Alfred (1956a): „Rosenbergstagebuch 1934-1935 und 1939-1940“, u: Seraphim Hans-Günther (ur.): *Das politische Tagebuch Alfred Rosenbergs aus den Jahren 1934/35 und 1939/40. Nach der photographischen Wiedergabe der Handschrift aus den Nürnberger Akten*, Göttingen, etc.: Musterschmidt-Verlag
- Rosenberg, Alfred (1956b): „Brief an den Stellvertreter des Führers Herrn Reichsminister Rudolf Hess vom 29. September 1939“, u: *ibid.*
- Rosenberg Alfred (1956c): „Weltanschauliche Thesen“, u: *ibid.*
- Smith, Bradley (1977): *Reaching Judgement at Nuremberg*, New York: Basic Books Inc. Publishers
- Veber, Maks (1976): *Privreda i društvo*, knj. 1-2, Beograd: Prosveta
- Whisker James Bisker (1982): *The Social, Political and Religious Thought of Alfred Rosenberg. An Interpretive Essay*, Washington: University Press of America

Yitzhak Arad (1989): „Alfred Rosenberg and the ‘Final Solution’ in the Occupied Soviet Territories“, u: *The Nazi Holocaust. Historical Articles on the Destruction of European Jews*, knj. 3/2, Westport i London: Meckler

Aleksandar Molnar

ALFRED ROSENBERG’S CLASH WITH CHRISTIANITY

Summary

In the article the author is following the development of Alfred Rosenberg’s social and political theory. Special attention is given to the anti-Christian attitude of the so-called “chief ideologist of Third Reich”. Although one among the creators of the apocalyptic anti-Semitic ideology (about “final battle” with the Jews – perceived as the powers of Evil incarnated) he opposed Nazi “Eastern politics” during the World War II. Instead of atrocities against the eastern peoples (Ukrainians, Russians etc.) he was prepared to give them certain autonomy and to treat them as some kind of racially inferior allies. For him, only Jews deserved extermination („once for all“) and it was this ultimate goal he expected to shape not only German foreign policy but also war itself.

Key words: National-socialism, war, anti-Semitism, Christianity, religion, paganism.